

PISM | POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

BIULETYN

Nr 40 (1972), 9 marca 2020 © PISM

Redakcja: Sławomir Dębski • Patrycja Sasnal • Rafał Tarnogórski
Katarzyna Staniewska (sekretarz redakcji)
Sebastian Płóciennik • Justyna Szczudlik • Daniel Szeligowski • Jolanta Szymańska
Marcin Terlikowski • Karol Wasilewski • Szymon Zaręba • Tomasz Żornaczuk

Polityka Grecji we wschodniej części Morza Śródziemnego

Maciej Pawłowski

Grecja dąży do umocnienia swojej pozycji politycznej i gospodarczej we wschodniej części Morza Śródziemnego, osłabionej w wyniku kryzysu ekonomicznego z lat 2008–2013. Sprzyjać ma temu uzyskanie dostępu do zasobów naturalnych oraz uczestnictwo w regionalnych sojuszach. Jako główne zagrożenie dla realizacji swoich celów Grecja postrzega Turcję. W interesie UE jest doprowadzenie do poprawy relacji między tymi państwami i wypracowania kompromisów w sporach między nimi.

Interesy Grecji we wschodniej części Morza Śródziemnego. Grecja dąży do odbudowy gospodarczej po kryzysie. W latach 2008–2013 notowała spadek PKB (w 2011 r. aż o 9,1%), jej dług publiczny wzrósł ze 109% do 177% PKB, a stopa bezrobocia – z 8% do 27,5%. Pomoc instytucji UE oraz [polityka ekonomiczna rządu](#) w latach 2015–2019 zaowocowały nadwyżkami budżetowymi i wzrostem gospodarczym na poziomie 2,3% PKB w 2019 r. Jednak wskaźniki bezrobocia i długu publicznego wciąż są wysokie i wynoszą 16,6% oraz 178% PKB. W założeniu władz sposobem na trwałą poprawę sytuacji ekonomicznej jest przekształcenie się w hub energetyczny dostarczający gaz i ropę naftową do innych państw europejskich. W 2020 r. ma zostać oddany do użytku Gazociąg Transadriatycki transportujący surowiec z Azerbejdżanu przez Grecję do Włoch jako odnoga gazociągu TANAP. Trwa też budowa interkonektora Posejdon, który ma łączyć z Półwyspem Apenińskim dwa gazociągi: otwarty w styczniu TurkStream z Rosji i planowany EastMed z Izraela. Jednocześnie w Aleksandropolis od 2022 r. ma funkcjonować gazoport przyjmujący m.in. statki z LNG z USA, a od 2015 r. trwają prace nad połączeniem transportującym gaz stamtąd do Bułgarii i na Bałkany Zachodnie. Równocześnie koncerny Total, ExxonMobil i ENI próbują wydobywać węglowodory ze złóż na Morzu Jońskim i w okolicach Krety.

Głównym celem politycznym Grecji jest zwiększenie kontroli nad przestrzenią wokół Cypru i wysp na Morzu Egejskim. Od 1993 r. Grecja i Republika Cypryjska (RC) mają „wspólną doktrynę obronną”, na mocy której wszelkie próby przyłączenia nieuznawanej międzynarodowo Tureckiej Republiki Cypru Północnego (TRCP) do Turcji mają się spotkać z grecką reakcją. Porozumienie stanowi odpowiedź na stacjonowanie ok. 30 tys. żołnierzy tureckich na terenie TRCP. Grecja chce też rozszerzenia strefy morza terytorialnego wokół wysp na Morzu Egejskim z 6 na 12 mil morskich, czemu sprzeciwia się Turcja. Greckie roszczenia są zgodne z konwencją ONZ o prawie morza z 1982 r. Jednak w przeciwieństwie do Grecji Turcja nie jest jej stroną.

Priorytetem greckiego rządu jest przeciwdziałanie nieregularnej migracji. Grecja stanowi ważny element szlaków wschodnioróżdziemnomorskiego i zachodniobałkańskiego, którymi w latach 2015–2019 dotarło do UE ponad 2,5 mln migrantów, w tym uchodźców, z Bliskiego Wschodu i Afryki. W wyniku zamknięcia granic Bułgarii, Albanii i Macedonii Północnej w 2016 r. oraz braku chęci państw UE do relokacji przybyłych osób Grecja została zmuszona do przyjmowania ich na swoim terytorium. Przeludnione obozy generują koszty i budzą niezadowolenie społeczne. W badaniach Eurobarometru z jesieni 2019 r. aż 47% Greków wskazało, że imigracja jest największym problemem w ich kraju.

Turcja jako bariera dla realizacji greckich interesów. Spory terytorialne z Turcją utrudniają Grecji rozpoczęcie eksploatacji surowców. Obydwa państwa rywalizują o dostęp do złóż gazu i ropy naftowej na

Morzu Egejskim i u wybrzeży Cypru. Dodatkowym problemem jest umowa zawarta w listopadzie 2019 r. przez [Turcję z libijskim rządem Fajiza As-Sarradża](#), która ma stanowić dla Turcji podstawę prawną do wydobycia surowców oraz punkt odniesienia w przyszłych negocjacjach dot. jurysdykcji nad tym terenem. Dzieląc wschodnią część Morza Śródziemnego wyłącznie między Turcję i Libię, narusza ona suwerenność Grecji, RC i Egiptu oraz jest niezgodna z konwencją o prawie morza z 1982 r. Ponadto w maju i czerwcu 2019 r. [Turcja rozpoczęła prace wydobywcze](#) na północy Cypru na podstawie licencji wydanej przez TRCP.

Turcja prowadzi konfrontacyjną politykę wobec Grecji. W grudniu 2017 r. podczas wizyty w Atenach prezydent Turcji Recep Tayyip Erdoğan domagał się renegocjacji traktatu z Lozanny regulującego m.in. kwestię granicy między obydwojoma państwami. W 2018 r. statek greckiej straży przybrzeżnej został staranowany przez turecki okręt w pobliżu niezamieszkałych wysepek Imia. Stanowią one jeden z obszarów będących przedmiotem roszczeń obydwojoma państw ze względu na możliwość rozmieszczenia na ich terenie instalacji wojskowych i dostępu do zasobów morskich wokół nich. W 1987 i 1996 r. były one przedmiotem kryzysów w relacjach grecko-tureckich zakończonych w wyniku amerykańskich mediacji. W ostatnich latach narasta liczba naruszeń greckiej przestrzeni powietrznej przez tureckie samoloty. W 2017 r. odnotowano 3317, w 2018 r. – 3705, a w 2019 r. – 4811 tego rodzaju incydentów. Ponadto pomimo trwających od czerwca 2019 r. prób podpisania porozumienia o budowie zaufania i środków bezpieczeństwa między obydwojoma państwami Turcja planuje budowę wojskowej bazy morskiej na terenie TRPC. Dodatkowo 27 lutego br. Turcja wydała oświadczenie, że nie będzie powstrzymywać uchodźców na granicach, i zagroziła zawieszeniem zawartej w 2016 r. [umowy migracyjnej z UE](#), w wyniku czego w ciągu kilku dni ponad 10 tys. migrantów próbowało przedostać się do Grecji.

Instrumenty do realizacji greckich interesów. Grecja wykorzystuje członkostwo w UE do wywierania presji na Turcję. W odpowiedzi na tureckie prace wydobywcze u wybrzeży Cypru 11 listopada 2019 r. Rada Europejska zawiesiła negocjacje dot. kompleksowej umowy o transporcie lotniczym i spotkania na wysokim szczeblu UE–Turcja. Sporządzono też listę zaangażowanych w nie osób i przedsiębiorstw, które mają zostać objęte zakazem wjazdu do UE i zamrożeniem aktywów. Rada nie ustaliła jednak terminu wdrożenia sankcji. Z kolei zawarcie turecko-libijskiego porozumienia w sprawie rozstrzygnięcia tymczasowej jurysdykcji morskiej zostało potępione przez Radę UE ds. zagranicznych 9 grudnia 2019 r.

Realizacji greckich interesów ma służyć [współpraca z USA](#). Większość inwestycji w infrastrukturę gazową prowadzi do zmniejszenia zależności energetycznej UE od Rosji, co jest zgodne nie tylko z europejskimi, ale też z amerykańskimi interesami. Ponadto USA i Grecja zacieśniają relacje w dziedzinie bezpieczeństwa. Przyjęty 19 grudnia 2019 r. przez kongres USA Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019 zakłada wzrost znaczenia Grecji i RC jako partnerów USA. Ustawa znosi zakaz sprzedaży broni RC, tworzy Amerykańsko-Wschodniośródziemnomorskie Centrum Energetyczne – instytucję ułatwiającą współpracę USA, Izraela, Grecji i RC w dziedzinie energii – oraz zakłada zwiększenie amerykańskiej pomocy wojskowej dla Grecji. Obydwa państwa 5 października 2019 r. podpisały też nowe porozumienie o współpracy obronnej.

Greckie interesy realizowane są także przez współpracę regionalną. Jej platformami są utworzony z RC i Izraelem w 2011 r. [„trójkąt helleński”](#), skoncentrowany na współpracy w zakresie energetyki i bezpieczeństwa, oraz powołane w 2019 r. wraz z Egiptem, RC, Izraelem, Włochami, Autonomią Palestyńską i Jordanią [Wschodniośródziemnomorskie Forum Gazowe](#).

Wnioski. Przejęcie roli czołowego dystrybutora gazu i ropy naftowej w UE stanowi szansę na poprawę sytuacji ekonomicznej i politycznej w Grecji. Jednak aspiracje tego państwa wobec wschodniej części Morza Śródziemnego są sprzeczne z dążeniami Turcji. Ich bezkompromisowe forsowanie może doprowadzić do niekorzystnych dla Grecji następstw. Turcja może utrudnić budowę gazociągu EastMed, uniemożliwić Grecji dostęp do gazu i ropy naftowej u wybrzeży Cypru lub doprowadzić do masowego napływu migrantów na greckie terytorium poprzez niewykonywanie umowy migracyjnej z UE. Wsparcie USA, UE i większości państw regionu wzmacnia pozycję Grecji w sporze, jednak jest ono niewystarczające, by skłonić Turcję do ustępstw.

UE jest zobowiązana do wsparcia Grecji jako państwa członkowskiego. Jednak zaostrzenie sporu z Turcją może uniemożliwić rozwiązanie konfliktów w sąsiedztwie Unii, tj. w Syrii i w Libii. Dlatego w interesie UE jest doprowadzenie do mediacji grecko-tureckich. W przeszłości zadania tego podejmowały się USA. Obecnie ze względu na napięcia w relacjach amerykańsko-europejskich i aspiracje UE do odgrywania ważnej roli na świecie takiej mediacji mogłyby podjąć się Niemcy, jako kraj mający silne relacje zarówno z Grecją, jak i z Turcją. Doprowadzenie do porozumienia między obydwojoma państwami zwiększyłoby szansę na realizację projektów infrastruktury gazowej pozwalających Unii (w tym Polsce) na zmniejszenie uzależnienia od Rosji w zakresie dostaw tego surowca.